

Kohtulahendite kogumik

Kohtuasi C-700/21

O. G.

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Corte costituzionale)

Euroopa Kohtu (suurkoda) 6. juuni 2023. aasta otsus

Eelotsusemenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Artikli 4 punkt 6 – Taasühiskonnastamise eesmärk – Vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil viibivad või elavad kolmandate riikide kodanikud – Võrdne kohtlemine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 20

1. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta – Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Vabadusekaotusliku karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks tehtud vahistamismäärus – Tagaotsitav, kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis raamotsuse artikli 4 punkti 6 tähenduses – Vahistamismäärust täitva liikmesriigi kaalutlusruum määrata kindlaks olukorrad, mil kõnealuse artikli 4 punkti 6 kohaldamisalasse kuuluva isiku üleandmisest võib keelduda – Piirid – Põhiõiguste harta artikliga 20 tagatud põhimõtte, mille kohaselt kõik on seaduse ees võrdsed, järgimine – Selle kaalutlusruumi säilitamine, mida vahistamismäärust täitev õigusasutus vajab, et ta saaks otsustada Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise üle taasühiskonnastamise eesmärgil (Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 20 ja artikli 51 lõige 1; nõukogu raamotsus 2002/584, artikli 4 punkt 6)*

(vt punktid 36–38, 40, 53, 55 ja 56)

2. *Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta – Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Vabadusekaotusliku karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks tehtud vahistamismäärus – Tagaotsitav, kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis raamotsuse artikli 4 punkti 6 tähenduses – Vahistamismääruse täitmata jätmise tingimused – Mõisted „elama“ ja „viibima“ – Vahistamismäärust täitva liikmesriigi võetav kohustus viia karistus täide – Õigustatud huvi karistuse täideviimiseks vahistamismäärust täitvas liikmesriigis – Eesmärk isik pärast karistuse ära kandmist taasühiskonnastada – Asjaolud, mida vahistamismäärust täitev õigusasutus peab arvesse võtma, kui ta hindab, kas tagaotsitava ja vahistamismäärust täitva liikmesriigi vahel on piisavad sidemed Euroopa vahistamismääruse täitmisest keeldumise põhjendamiseks*

(Nõukogu direktiiv 2003/109, põhjendus 12; nõukogu raamotsus 2002/584, artikli 4 punkt 6, ja nõukogu raamotsus 2008/909, põhjendus 9 ja artikkel 25)

(vt punktid 46–49, 61–65 ja 67–68 ning resolutsiooni punkt 2)

3. *Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Raamotsus Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta – Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Täitmata jätmine, mis piirdub üksnes liikmesriigi enda ja teiste liikmesriikide kodanikega, välistades täielikult ja automaatselt kolmandate riikide kodanikud – Lubamatus*
(Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikkel 20; nõukogu raamotsus 2002/584, artikli 4 punkt 6)

(vt punktid 51, 57 ja 58 ning resolutsiooni punkt 1)

Kokkuvõte

Moldova kodanikule O. G-le mõisteti Rumeenias viieaastane vangistus maksupettuse eest ning tulumaksu ja käibemaksu tasumiseks ette nähtud summade omastamise eest, mille ta oli toime pannud 2003. aasta septembrist kuni 2004. aasta aprillini. Judecătoria Braşov (Braşovi esimese astme kohus, Rumeenia) tegi 13. veebruaril 2012 O. G. suhtes, kes oli vahepeal asunud elama Itaaliasse, Euroopa vahistamismääruse vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks.

Pädev apellatsioonikohus¹ andis 7. juulil 2020 tehtud esimese otsusega korralduse tagaotsitav vahistamismääruse teinud õigusasutusele üle anda. O. G. esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Corte suprema di cassazionele (Itaalia kassatsioonikohus), kes tühistas selle otsuse ja saatis kohtuasja uueks arutamiseks apellatsioonikohtule.

Liidu õiguse² kohaselt võivad liikmesriigid keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest üksnes raamotsuses 2002/584³ ette nähtud alustel, mille hulgas on vabatahtlikud täitmata jätmise alused, see tähendab alused, mida liikmesriik võib raamotsust üle võttes ette näha, aga ei pea seda tegema. Üks neist alustest puudutab vahistamismäärust täitva õigusasutuse võimalust keelduda sellise määruse täitmisest, kui see on tehtud vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks ja tagaotsitav viibib vahistamismäärust täitvas liikmesriigis või on selle kodanik või omab seal elukohta ning see riik kohustub karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitma vastavalt oma riigisisesele õigusele⁴.

Apellatsioonikohus sedastas, et õigusnormide kohaselt, millega see vabatahtlik täitmata jätmise alus Itaalia õigusesse üle võeti, on üleandmisest keeldumise võimalus piiratud üksnes Itaalia kodanike ja teiste liidu liikmesriikide kodanikega, välistades kolmandate riikide kodanikud, isegi juhul, kui viimased tõendavad, et neil on Itaalias tugevad majanduslikud, tööalased või emotsionaalsed sidemed.

¹ Corte d'appello di Bologna (Bologna apellatsioonikohus, Itaalia; edaspidi „apellatsioonikohus“).

² Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34).

³ Edaspidi „raamotsus“.

⁴ Raamotsuse artikli 4 punktis 6 ette nähtud vabatahtlik täitmata jätmise alus.

Olles asunud seisukohale, et O. G. on piisavalt tõendanud püsivate perekondlike ja tööalaste sidemete olemasolu Itaalias, pöördus apellatsioonikohus eelotsusetaotluse esitanud kohtu, Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus) poole küsimusega, kas kõnealused õigusnormid on põhiseadusega kooskõlas. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovis teada, kas õigusnormid, mis näevad ette alaliselt Itaalias elavate kolmandate riikide kodanike üleandmise vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks välisriigis, kitsendavad alusetult raamotsuse artikli 4 punktis 6 sätestatud vabatahtliku täitmata jätmise aluse kohaldamisala, mille eesmärk on tagada süüdimõistetu taasühiskonnastamine pärast karistuse ära kandmist, mis eeldab tema perekondlike ja sotsiaalsete sidemete säilitamist.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et enne kui kontrollida põhikohtuasjas kõne all olevate riigisiseste õigusnormide kooskõla Itaalia põhiseadusega, tuleb analüüsida, kas need õigusnormid on kooskõlas liidu õigusega.

Euroopa Kohtu suurkoda, kellel eelotsusetaotluse esitanud kohus palus tõlgendada raamotsuse artikli 4 punkti 6, otsustas, et nimetatud sättega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, millega see säte on üle võetud ja mis välistavad täielikult ja automaatselt selles sättes ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamise iga kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes elab selle liikmesriigi territooriumil, ilma et vahistamismäärust täitev õigusasutus saaks hinnata selle kodaniku seotust kõnealuse liikmesriigiga. Euroopa Kohus täpsustas ka, mida see asutus peab hindama, kui tal tuleb otsustada, kas vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil elava kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest tuleb keelduda, samuti seda, millised asjaolud võivad näidata, et tema ja vahistamismäärust täitva liikmesriigi vahel on selline seotus, mis tõendab, et ta on sellesse riiki piisavalt lõimunud ning et seega aitab talle vahistamismääruse teinud liikmesriigis mõistetud vabadusekaotusliku karistuse täideviimine vahistamismäärust täitvas liikmesriigis suurendada tema taasühiskonnastamise tõenäosust pärast seda, kui see karistus on ära kantud.

Euroopa Kohtu hinnang

Alustuseks tuletas Euroopa Kohus meelde, et vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaselt tuleb Euroopa vahistamismäärusi põhimõtteliselt täita. Täitmisest keeldumist kui erandit, mis on võimalik üksnes raamotsuses ette nähtud kohustuslikel või vabatahtlikel täitmata jätmise alustel, tuleb tõlgendada kitsalt.

Raamotsuse 2002/584 artiklis 4 loetletud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlike aluste kohta nähtub Euroopa Kohtu praktikast, et liikmesriikidel on raamotsuse riigisisesse õigusesse ülevõtmisel kaalutlusruum. Seega on liikmesriigid vabad otsustama, kas võtta need alused oma riigisisesse õigusesse üle või mitte. Ka võivad nad piirata olukordi, mil vahistamismäärust täitev õigusasutus võib keelduda Euroopa vahistamismäärust täitmast, lihtsustades seega tagaotsitavate üleandmist vastavalt vastastikuse tunnustamise põhimõttele.

Liikmesriikide kaalutlusruum raamotsuse artikli 4 punktis 6 ette nähtud vabatahtliku täitmata jätmise aluse ülevõtmisel on siiski piiratud.

Esiteks peab liikmesriik, kes otsustab nimetatud aluse üle võtta, järgima liidu õiguses sätestatud põhiõigusi ja aluspõhimõtteid, sealhulgas Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁵ artikliga 20 tagatud põhimõtet, mille kohaselt kõik on seaduse ees võrdsed, mis nõuab, et võrreldavaid olukordi ei koheldaks erinevalt ning erinevaid olukordi ühtemoodi, välja arvatud siis, kui selline erinev kohtlemine on objektiivselt põhjendatud.

Nõuet, et olukorrad peavad olema võrreldavad selleks, et saaks otsustada võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise üle, tuleb hinnata selliselt, et lähtutakse eelkõige kõnealuse eristamise kehtestanud õigusakti esemest ja eesmärgist, kusjuures arvestada tuleb selle valdkonna põhimõtteid ja eesmärke, kuhu käsitletav akt kuulub.

Siinkohal märkis Euroopa Kohus, et ühelt poolt Itaalia ja teiste liikmesriikide kodanike ning teiselt poolt kolmandate riikide kodanike erinev kohtlemine, mis tuleneb põhikohtuasjas kõne all olevatest riigisisestest õigusnormidest, kehtestati raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmiseks, kuid nimetatud sättes ei tehta mingit vahet selle alusel, kas isik, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus ja kes ei ole vahistamismäärust täitva liikmesriigi kodanik, on mõne teise liikmesriigi kodanik või mitte.

Kõnealuse sätte sõnastusest ja eesmärgist tuleneb, et ei saa eeldada, et kolmanda riigi kodanik, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus ja kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis, on tingimata teistsuguses olukorras kui selle liikmesriigi või mõne teise liikmesriigi kodanik, kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis ja kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus. Vastupidi, need isikud võivad olla selles sättes ette nähtud täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisel võrreldavas olukorras, kui nad on teataval määral lõimunud vahistamismäärust täitvasse liikmesriiki.

Seega ei saa harta artikliga 20 pidada kooskõlas olevaks riigisiseseid õigusnorme, mille eesmärk on raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmine, kui need kohtlevad erinevalt ühelt poolt oma riigi kodanikke ja teisi liidu kodanikke ning teiselt poolt kolmandate riikide kodanikke, keeldudes viimaste suhtes täielikult ja automaatselt raamotsuses ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisest, isegi kui need kolmandate riikide kodanikud viibivad või elavad selle liikmesriigi territooriumil ja ilma et võetaks arvesse kolmandate riikide kodanike nimetatud liikmesriigi ühiskonda lõimumise astet. Nimelt ei saa asuda seisukohale, et selline erinev kohtlemine võib olla objektiivselt põhjendatud.

Seevastu ei takista miski seda, kui kõnealust sätet riigisisesse õigusesse üle võttes seab liikmesriik kolmandate riikide kodanike puhul, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, tingimuseks, et nad jäävad selles sättes ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisalasse üksnes siis, kui see kodanik on nimetatud liikmesriigis pidevalt elanud või seal viibinud teatud minimaalse ajavahemiku, eeldusel et selline tingimus ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik, et tagada, et tagaotsitav oleks teatud määral lõimunud vahistamismäärust täitvasse liikmesriiki.

Teiseks ei tohiks raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmine kaasa tuua seda, et vahistamismäärust täitev õigusasutus jääb ilma vajalikust kaalutlusruumist, et otsustada, kas taasühiskonnastamise eesmärki arvestades tuleb keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest.

⁵ Edaspidi „harta“.

Sellised õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kahjustavad aga taasühiskonnastamise eesmärki, kuna nendega võetakse vahistamismäärust täitvalt õigusasutuselt pädevus hinnata, kas kolmanda riigi kodaniku, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, seotus vahistamismäärust täitva liikmesriigiga on piisav, et otsustada, kas karistuse täideviimine vahistamismäärust täitvas liikmesriigis suurendab tema taasühiskonnastamise tõenäosust pärast seda, kui see karistus on ära kantud.

Seejärel täpsustas Euroopa Kohus, et hindamaks, kas vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil viibiva või elava kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest tuleb keelduda, peab vahistamismäärust täitev õigusasutus andma üldhinnangu kõigile tagaotsitava olukorda iseloomustavatele konkreetsetele asjaoludele, mis võivad näidata, et selle isiku ja vahistamismäärust täitva liikmesriigi vahel on selline seotus, mis tõendab, et ta on sellesse riiki piisavalt lõimunud. Nende asjaolude hulka kuuluvad kolmanda riigi kodaniku perekondlikud, keelelised, kultuurilised, sotsiaalsed või majanduslikud sidemed vahistamismäärust täitva liikmesriigiga ning tema selles liikmesriigis viibimise laad, kestus ja tingimused.

Eelkõige siis, kui tagaotsitava pereelu ja huvide kese on vahistamismäärust täitvas liikmesriigis, tuleb arvesse võtta asjaolu, et selle isiku taasühiskonnastamine pärast karistuse ära kandmist selles riigis on lihtsam seetõttu, et ta saab oma perekonna ja lähedastega regulaarselt ja tihedalt suhelda.